

שליחות במחתרת - החלק השלישי של הסיפור החשוב והמדהים ביותר שפורסם אי פעם בארץ

בן-אפרים עם כמה מראשי משרד-החוץ ומשרד ראש-הממשלה, ביניהם יהושע פלמון וגדעון רפאל, ועם שליח מפ"ם מרדכי אורן. אך כבואו לישראל נתקל בקיר אטום במשרד-החוץ. שראשו סירבו להתקשר עם המחתרת הלאומנית האנטי-בריטית.

כשנאש ממגעו עם השלטונות, החליט בן-אפרים, כמוצא אחרון, לפנות ישר אל דויד בן-גוריון. בן-אפרים חפשו איש שיוכל לעזור לו להגיע לראש-הממשלה, נתקל בקלמן כץ, צבר בן 49, לשעבר ממפקדי אצ"ל, המתאר בפרק זה כיצד הצליח, במאמץ פרטיזני מסור ויחיד במינו, לגרום להתערבותו האישית של ביגלי.

בדבריו הקדמתו לסידרה זו כתב אורי אבנרי: "הייתי עד לפרשה זו משלב מוקדם מאד... אני מו-סר בזה את מילת-הכבוד שלי ש-לפי מיטב ידיעותי כל הכתוב וכי סידרה זו הוא אמת לאמיתה, וכי ידועים לי השמות והפרטים שהיה צורך להסוותם ולהעלימם כאן."

בשני הפרקים הראשונים של כתבה סנסציונית זו, שפורסמו ב-שני הגליונות האחרונים של "ה-עולם הזה", סיפר ציון בן-אפרים כיצד התקשרו עמו בבגדאד, בסוף שנת 1948, ראשי מחתרת עיראקית חדשה, שביקשה להיעזר בישראל כדי לגרש את הבריטים ואת נורי אל-סעיד, ולמנוע את חדירת ה-סובייטים. בן-אפרים תאר את פגישותיו עם מנהיגי התנועה - ביניהם כמה מן האישים החשובים ביותר בעיראק - ואת שיחותיו עמם במשך כשנה וחצי, בהן עמד על השקפת-עולמם ועל מימדי ה-מחתרת. בין השאר השתתף באסי-פה של 150 ראשי-תאים מחתרתיים ברחבי-עיראק.

באוקטובר 1950 נשלח בן-אפרים על-ידי המחתרת לבירתה של מדי-נה ניטראלית, כדי לפתוח במגע עם נציגי ישראל. אחרי שהציר הישראלי במקום הודיע לבן-אפ-רים שלא ישתף פעולה עם מח-תרת, אלא ינהל משא-ומתן רק עם נציגיה של ממשלה קיימת, נפגש

בן-גוריון מתערב

הרעיון ולהביא אותם למצב בו יוכלו לקחת תחת חסותם את העניין הזה. אמרתי לו שאני מוכן לקבל את הדבר על עצמי, ולהקדיש לכך את מיטב מרצני, אולם רק אחרי שאהיה משוכנע בעצמי בכנות יחסה של המחתרת העיראקית לישראל. לצורך זה ניסחתי לו שורה של שאלות, וביקשתי להעבירן לחברי המרכז בבגדאד. "אתה כמו אנשי משרד-החוץ, התלונן ציון תחילה, אולם אחרי-כך שינת את דעתו ואמר: "אתה הראשון השואל אתי שאלות לענין. מדוע אנשי משרד-החוץ לא עשו זאת?"

ציון התקשר עם ראשי המחתרת, וכעבור שבועיים בלבד הגיעה תשובתם המפורטת, שהייתה למעשה הצהרת-יסוד על יחסי ישראל ועמי ערב לדורנו. אני מאמין שזהו מיסמך היסטורי, שכדאי להביאו במלואו. הוא יובא כאן במסגרת.

מיסמך זה סילק את פקפוקי האמנתי עתה שיד הגורל הטילה עלי במפתיע שליחות, העשויה להיות בעלת חשיבות מכרעת לעתיד ישראל. הסברתי לציון כי במצב הנוכחי אינני רואה את השעה כשרה להקמת הגוף הציבורי כפי שהוא הציע, וכי לדעתי יש להמשיך בקו שהוא התחיל בו: להתקשר עם ממשלת ישראל. הוספתי שרק אם תאבד כל תקווה למשוך את הממשלה לענין, יהיה מקום להתחיל בפעולה של גיבוש כוחות ציבוריים. התקשרתי עם כמה אישים ציבוריים, שלפי בקשתם לא אפרט כאן בשמם, והראיתי להם את אגרת-התשובה שבאת ממרכז המחתרת. שאלתי לדעתם.

בסיס לאימון לוחמי מחתרת

אחרי כמה פגישות ודיונים עם אישים אלה, הוחלט שאין דרך אחרת אלא לפנות ישר לראש-הממשלה, לעמוד על גישתו. כי בינתיים הגיע עוד מכתב מבגדאד, שפירט את ההצעות המעשיות להפעלת הקשר עם ישראל, והיה ברור לי שרק ראש-הממשלה מוסמך ומסוגל להכריע בענין. הצעות אלה כללו, בין השאר: הקמת בסיס-אימונים ללוחמי המחתרת העיראקיים בישראל, הצבת מוריכים ישראלים לבסיס זה, זקמת תחנת-שידור חשאית הן לצרכי תעמולה והן לצרכי קשר אלחוטי, כינון מרכז להסברת מטרות התנועה בממדים עולמיים (כדי שיהיה אפשר לפרסם בעיראק את מטרות התנועה בצורה של ציטוט מן העתונות הבינלאומית).

התעוררה עוד נקודה, לא כל כך נעימה, אך חשובה. המחתרת סירבה בהחלט לקבל תמיכה כספית מכל גורם זר. המימון היה צריך לבוא מבפנים, על-ידי תרומות של חברי המחתרת עצמם. בין אלה היה אבו-שווקרי, שציקר הוניה ושאר בישראל בצורת אומות, שהופקעו כשאר הרכוש הנטוש. לכן הציע אבו-שווקרי כי ייתן לו למכור את הקרקעות, ולהקדיש את ההכנסות למימון פעולות הבסיס של התנועה העיראקית בישראל. הבנתי שזו נקודה כאובה, כי כל מי שירצה להכשיל את התבנית יוכל להיאחז בדבר ולסגור כאילו כל הענין לא קם אלא כדי לעזור לאבו-שווקרי למכור את אדמתו הנטושה.

לכתי ברנזב בדרכי הביתה, כשלתע שמעתי מישהו קורא בשמי. הסתובבתי. ראיתי לפני את ציון בן-אפרים. הכרתי את ציון בימי מלחמת-העולם השנייה, כשעסק כאן בייצוא לעיראק. הכרתי גם כמה מבני משפחתו, הגרים בשכונתי. הכרנו איש את רעהו, היינו מברכים זה את זה לשלום, ותו לא. אחרי-כך נעלם מן האופק. שמעתי מפי בני ביתו שחזר לעיראק. על כן תמהתי לראותו פתאום לפני. אחרי הברכות המקובלות, אמר לי בהבעה רצינית: "יש לי ענין חשוב-חשוב!" קבענו פגישה למחרת היום, בבית קרובו, כמנהג המזרח, כבדוני בקפה תורכי חריף, ואז שמעתי את הסיפור המוזר ביותר בחיי. היה זה הסיפור שהתפרסם בשני הפרקים הראשונים בסידרה זו.

אם להיות כנה לגמרי, עלי להודות שתגור-בתי הראשונה הייתה ספקנית ביותר. שאלתי מדוע הוא פונה דווקא אלי. הוא הסביר לי ששמע כי הייתי איש חשוב באצ"ל. הוא היה בארץ כאשר חטפו אותי בשנת 1944, והוא זוכר את הרעש שקם מסביב לפרשה זו. זו חטיפה וזה שכרה.

אני יליד ארץ. הורי היו מראשוני העלייה השנייה. גדלתי במושבה בה היה מגע מתמיד עם ערבים. לעתים קרובות היו לי תגרות-ידיים עמם, למדתי את שפתם ואת מנהגיהם, לא פעם אכלתי עמם מקעריית אחת.

בן 20 הצטרפתי להגנה, אולם בהמשך הימים עברתי להגנה הימנית, וכאשר זו הפכה לאצ"ל, נשארתי בה. מלאתי באצ"ל תפקידים שונים, ישבתי בעכו והייתי שם נציג האסייתי, עברתי קורס ראשי-קבוצות עם יעקוב מרידור, ובמשך זמן-מה הוטל עלי להתחיל בארגון מחלקה ערבית. בניגוד לרוב חברי באצ"ל, התעניינתי תמיד באפשרות לכונן באחד הימים יחסים תקינים עם העולם הערבי, סירתו ברוב ארצות המרחב והשתדלתי ללמוד ולהכיר את בעיותיהן התברתיות והמדיניות.

בכל זאת נראה לי סיפורו של ציון מוזר ביותר. ראשית, מפני שהיה קשה לי להאמין שאמנם כבר קיימת בעיראק תנועה גדולה הדוגלת בשלום עם ישראל, ושנית, קשה היה לי להעלות על הדעת שאנשי משרד-החוץ יתיחסו באדישות כזאת לתופעה כה חשובה. חקרתי את ציון המסכן חקירת שתי-ערב ממש. במשך כמה ערבים רצופים, על השא של בית קרובו, המטרתו עליו שאלות לא-ינספור, כדי להבהיר לעצמי מהי מידת הרצינות שבכל הענין.

מתוך דבריו הוברר לי שהמחתרת חולשת על ארגונים פוליטיים המונים כ-80 אלף חברים בכל רחבי עיראק, וכי לפחות חלק ניכר מהם מאורגן במתכונת צבאית-למחצה, לפי שיטת תאים, עם מפקדים ומפקדה. הבנתי שהאיש שנקרא בסידרה זו קיים הוא ראש התנועה, וכי אבו-שווקרי הוא המפקד הצבאי של התאים. כמה מן השמות (האמיתיים) שציון מסרם לי, אחרי היסוסים, היו ידועים לי היטב - כפי שהם צריכים להיות ידועים לכל אדם המצוי בעוניי המרחב. ציון תבע ממני למצוא אנשים בעלי השפעה מרכזית במדינה, להסביר להם את

זאת קלמן כץ